

รายงานการวิจัยฉบับที่ 178

เรื่อง

อิทธิพลของจิตวิทยาเชิงบวก และบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรม
ที่มีต่อพฤติกรรมสุขภาพที่ดีและสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่าน
ความรู้ด้านสุขภาพของครอบครัวในชุมชนกึ่งเมือง : การวิจัยผสมวิธี

(Effect of Positive Psychology and Cultural Social Norm to Healthy Behavior
and Family Well-being by mediating Health Literacy of Family in
the Semi-Urban Community: Mixed Methods)

จัดทำโดย

รศ.ดร.อังคินันท์ อินทรกำแหง สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
ผศ.นพ.ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล คณะแพทยศาสตร์

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนทุนจากงบประมาณเงินรายได้
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ. 2560

คำนำ

รายงานการวิจัยเรื่อง อิทธิพลของจิตวิทยาเชิงบวก และบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อพฤติกรรมสุขภาพที่ดีและสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรู้ด้านสุขภาพของครอบครัวในชุมชนกึ่งเมือง : การวิจัยผสมผสานวิธี ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2559 จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นงานวิจัยที่ออกแบบด้วยการใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ที่เริ่มด้วยงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ตามด้วยงานวิจัยเชิงปริมาณแบบการวิจัยสหสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบ โดยคณะวิจัยมีสมมติฐานว่า ถ้า คู่สมรสทั้งเพศชายและหญิงในชุมชนกึ่งเมือง มีจิตวิทยาเชิงบวก รับรู้บรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่ดีต่อสุขภาพตนเอง มีความรู้ด้านสุขภาพ แล้วจะมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมและมีสุขภาวะครอบครัวที่ดีได้ งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อทำความเข้าใจบริบททางจิตวิทยาสุขภาพครอบครัวและชุมชนที่เป็นสาเหตุเงื่อนไขของพฤติกรรมสุขภาพของครอบครัว จากข้อมูลสาธารณสุขตำบลและการลงพื้นที่ศึกษาสภาพจริงของชุมชนกึ่งเมือง และ เพื่อพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมสุขภาพที่นำไปสู่การมีสุขภาวะครอบครัวที่ดีของคู่สมรสทั้งชายและหญิงที่อาศัยอยู่ในชุมชนกึ่งเมือง โดยใช้การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับหลายกลุ่มได้แก่ คู่สมรสที่มีสุขภาพดีรักสุขภาพและอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างน้อย 10 ปี จำนวน 2 คู่ และผู้ให้ข้อมูลรองได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบล ผู้นำชุมชน และ อสม. รวม 6 คน และเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามกับคู่สมรสทั้งเพศชายและหญิงที่อาศัยอยู่ในชุมชนบางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย 7 ตำบล รวมจำนวนทั้งสิ้น 413 คน ซึ่งผลการวิจัยนั้น เป็นการตอบสนองนโยบายด้านสาธารณสุขของประเทศ และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาต่อไป

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒจึงขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อังศินันท์ อินทรกำแหงและคณะวิจัย ที่ได้ทุ่มเทความสามารถในการผลิตผลงานวิจัยที่มีคุณค่าเล่มนี้ อันจะเป็นประโยชน์ให้กับคณาจารย์ นิสิต และบุคคลผู้สนใจได้ใช้ต่อไป

มีนาคม 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	5
ความสำคัญของการวิจัย	5
ขอบเขตในการดำเนินการวิจัย	5
ตัวแปรที่ศึกษา	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	8
สถานการณ์ภาวะสุขภาพของคนไทย	8
แนวคิดสุขภาวะ สุขภาวะครอบครัว และพฤติกรรมสุขภาพ	11
แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมสุขภาพและสุขภาวะ	21
จิตวิทยาเชิงบวกที่มีต่อพฤติกรรมสุขภาพและสุขภาวะครอบครัว	23
ปัจจัยทางสังคมที่มีต่อพฤติกรรมสุขภาพและสุขภาวะครอบครัว	27
ความรอบรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมสุขภาพ	28
รูปแบบการวิจัยผสมวิธี	35
กรอบแนวคิดในการวิจัย	37
สมมติฐานการวิจัย	38
นิยามเชิงปฏิบัติการ	39
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	42
ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ	42
ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงปริมาณ	43
ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	49
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	50
ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระยะที่ 1: การวิจัยเชิงคุณภาพ	50
ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระยะที่ 2: การวิจัยเชิงปริมาณ	55
ตอนที่ 1 : การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	55
ตอนที่ 2 : การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของตัวแปร	56
ตอนที่ 3 : การวิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐานการวิจัย	60
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล	69
สรุปผลการศึกษาระยะที่ 1: การวิจัยเชิงคุณภาพ	70
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลระยะที่ 2: การวิจัยเชิงปริมาณ	71
อภิปรายผลการวิจัย	75
ข้อเสนอแนะ	78
เอกสารอ้างอิง	79
ภาคผนวก	89
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	90
แบบสอบถาม	93

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา	51
ตาราง 2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	55
ตาราง 3 ค่าความแปร ค่าความโต่ง ของข้อมูลที่ได้จากการวัดตัวแปร	57
ตาราง 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มรวม (n=413)	58
ตาราง 5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มเพศชาย (n=213)	59
ตาราง 6 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มเพศหญิง (n=200)	59
ตาราง 7 ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (β) ของตัวแปรสาเหตุไปยังตัวแปรผลภายในรูปแบบ ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของจิตวิทยาเชิงบวก และบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อ สุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของคู่สมรส ในชุมชนกึ่งเมือง ของกลุ่มรวม (n=413)	61
ตาราง 8 ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (β) ของตัวแปรสาเหตุไปยังตัวแปรผลภายในรูปแบบ ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของจิตวิทยาเชิงบวก และบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มี ต่อสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของ คู่สมรสในชุมชนกึ่งเมือง ของเพศชาย (n=213)	62
ตาราง 9 ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (β) ของตัวแปรสาเหตุไปยังตัวแปรผลภายในรูปแบบ ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของจิตวิทยาเชิงบวก และบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มี ต่อสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพ ของกลุ่มเพศหญิง (n=200)	64
ตาราง 10 ผลการวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลอิทธิพลของจิตวิทยาเชิงบวกและ บรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรู้ด้าน สุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของคู่สมรสในชุมชนกึ่งเมืองระหว่างเพศชายและเพศหญิง	65
ตาราง 11 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยตัวแปรแฝงในรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของ จิตวิทยาเชิงบวก และบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อสุขภาวะครอบครัว โดยส่งผ่านความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของคู่สมรสในชุมชนกึ่งเมือง ระหว่างเพศชายและเพศหญิง	67

สารบัญภาพประกอบ

หน้า

ภาพประกอบ 1	โมเดลตามเหตุผลเพื่อการวิเคราะห์ในการศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพ	22
ภาพประกอบ 2	รูปแบบเส้นทางอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบของความฉลาดทางสุขภาพที่มีต่อการดูแลรักษาสุขภาพตนเองและการมีส่วนร่วมกิจกรรมสุขภาพทางสังคม	34
ภาพประกอบ 3	ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุด้านความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีต่อผลลัพธ์ทางสุขภาพ	34
ภาพประกอบ 4	อิทธิพลทางจิตวิทยาเชิงบวก และบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อพฤติกรรมสุขภาพและสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรอบรู้ด้านสุขภาพของคู่สมรสในชุมชนกึ่งเมือง	37
ภาพประกอบ 5	รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้านจิตวิทยาเชิงบวกและบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของคู่สมรสในชุมชนกึ่งเมืองตามสมมติฐาน	38
ภาพประกอบ 6	รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของจิตวิทยาเชิงบวกและบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของคู่สมรสในชุมชนกึ่งเมืองในกลุ่มรวม	60
ภาพประกอบ 7	รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของจิตวิทยาเชิงบวกและบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของกลุ่มเพศชาย	62
ภาพประกอบ 8	รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของจิตวิทยาเชิงบวกและบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของกลุ่มเพศหญิง	64

อิทธิพลของจิตวิทยาเชิงบวก และบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อพฤติกรรมสุขภาพที่ดีและสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรู้ด้านสุขภาพของครอบครัวในชุมชนกึ่งเมือง : การวิจัยผสมผสานวิธี

โดย รศ.ดร.อังคินันท์ อินทรกำแหง

ผศ.นพ.ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล

บทคัดย่อ

การวิจัยผสมผสานวิธีครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทำความเข้าใจบริบททางจิตวิทยาสุขภาพครอบครัวและชุมชนที่เป็นสาเหตุเงื่อนไขของพฤติกรรมสุขภาพของครอบครัว 2) ค้นหาขนาดและทิศทางอิทธิพลของปัจจัยที่มีต่อสุขภาวะครอบครัวที่ดีโดยส่งผ่านความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของกลุ่มสมรสในชุมชนกึ่งเมือง และ 3) เปรียบเทียบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ระหว่างคู่สมรสเพศหญิงกับเพศชาย โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับคู่สมรสทั้งเพศชายและเพศหญิง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบล ผู้นำชุมชน และ อสม.รวม 10 คน และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณกับของคู่สมรสในชุมชนกึ่งเมืองระหว่างคู่สมรสเพศหญิง 200 คน กับเพศชาย 213 คนรวม 413 คน จากแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง .722 – .924 ผลการศึกษา 1) ผลการสัมภาษณ์ พบว่า การมีสุขภาพดีของคู่สมรสนั้นมาจาก การให้ความสำคัญ ใส่ใจสุขภาพและดำรงชีวิตภายใต้เงื่อนไขอยู่กับธรรมชาติดั้งเดิม เช่น การประกอบอาหารรับประทานเองจากวัตถุดิบในท้องถิ่นที่ปลูกเอง เลี้ยงปลาเอง เป็นต้น และเคลื่อนไหวออกกำลังกายเสมอ มีการสนทนาพูดคุยกับเพื่อนบ้านและแสวงหาความรู้จากหนังสือและสอบถามเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และ 2) การศึกษาในเชิงปริมาณ พบว่า 2.1) ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้านจิตวิทยาเชิงบวก และบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อสุขภาวะครอบครัวโดยส่งผ่านความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของคู่สมรส มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 95.23$, $df = 78$, $p\text{-value} = 0.089$, $\chi^2/df = 1.22$, $RMSEA = 0.023$, $SRMR = 0.030$, $GFI = 0.96$, $CFI = 1.00$, $NFI = 0.99$) โดยปัจจัยทั้งหมดสามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมสุขภาพได้ร้อยละ 72.0 ทำนายสุขภาวะครอบครัวได้ร้อยละ 51.0 และ 2.2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะครอบครัว มากที่สุดคือ จิตวิทยาเชิงบวก (ค่า β เท่ากับ 0.48, $*p < 0.05$) รองลงมา คือ พฤติกรรมสุขภาพ (ค่า β เท่ากับ 0.32, $*p < 0.05$) 3) ผลการวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างกลุ่มคู่สมรสเพศหญิงกับคู่สมรสเพศชายพบว่า ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยตัวแปรแฝง พบว่า มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันระหว่างเพศคือ ตัวแปรพฤติกรรมสุขภาพ เพียงตัวเดียว โดยเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าเพศชาย ส่วนตัวแปรแฝงอื่นนั้นพบว่า ค่าเฉลี่ยไม่มีความแตกต่างกันระหว่างคู่สมรสเพศหญิงและเพศชาย

คำสำคัญ: รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ, จิตวิทยาเชิงบวก, บรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรม, ความรู้ด้านสุขภาพ, พฤติกรรมสุขภาพ, สุขภาวะครอบครัว

Effect of Positive Psychology and Cultural Social Norm to Healthy Behavior and Family Well-being by Mediating Health Literacy of Family in the Semi-Urban Community: Mixed Methods

By Ungsinun Intarakamhang
Chatchai Ekpanyaskul

Abstract

This mixed methods research aims to 1) previously understand the health psychology context of semi-urban community that cause or condition of healthy behaviors through studying adult family members, and 2) develop and compare the causal relationship models of healthy behavior and family well-being by mediating health literacy of spouses between female and male. There are 10 persons who were spouses, health providers, Community leader and Public health volunteers by in-depth interview. The samples included 413 spouses as 200 females and 213 males using to analyze in a questionnaire with reliability of .722 – .924. Results: 1) For qualitative data showed that the healthy lifestyle of the spouse comes from paying attention to health based on the original way of natural life in community such as self - cooking of locally grown ingredients, self-cultivation of fish etc. and always exercise. Have a conversation with neighbors and seek knowledge from the book and ask the public health officer, 2) For quantitative data: 2.1) a causal relationship model of positive psychology and cultural social norm effect to healthy behavior and family well-being by mediating health literacy of family was consistent with an empirical data (($\chi^2= 95.23$, $df= 78$, $p\text{-value}= 0.089$, $\chi^2/df= 1.22$, $RMSEA= 0.023$, $SRMR= 0.030$, $GFI= 0.96$, $CFI= 1.00$, $NFI= 0.99$), and the total factors could predict healthy behavior = 72% and family well-being = 51% , 2.2) Family well-being that got direct influence from positive psychology ($\beta = 0.48$, $*p < 0.05$) and healthy behavior ($\beta = 0.32$, $*p < 0.05$), and invariance analysis of causal models were found that no difference between spouses in females and males. And mean comparison of latent variables showed that the healthy behavior variable of females were lower than males. Other latent variables were not significant between spouses in females and males.

Keywords: Causal Relationship Model, Positive Psychology, Cultural Social Norm Health Literacy, Healthy Behavior, Family Well-being